

Chernihiv National University of Technology (Ukraine)
Academic society of Michal Baludansky (Slovakia)
Technical University of Košice (Slovakia)
Lodz University of Technology (Poland)
Tsenov Academy of Economics (Bulgaria)
University of Tuzla (Bosnia and Herzegovina)

UKRAINE – EU. MODERN TECHNOLOGY, BUSINESS AND LAW

(Košice, Slovakia, March 30 – April 2, 2015)

Collection of international scientific papers

PART 2
MODERN ENGINEERING.
SUSTAINABLE DEVELOPMENT.
INNOVATIONS IN SOCIAL WORK: PHILOSOPHY,
PSYCHOLOGY, SOCIOLOGY.
CURRENT PROBLEMS OF LEGAL SCIENCE
AND PRACTICE

Chernihiv, 2015

UDC 330(477)+330:061.1ЕС(08)

U31

Published by Academic Council Decision of Chernihiv National University of Technology (protocol № 3, March 23, 2015).

Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice. – Chernihiv : CNUT, 2015. – 252 p.

The collection includes abstracts of the First international scientific and practice conference «Ukraine – EU. Modern technology, business and law» (Part 2 «Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice»).

The actual issues and aspects of collaboration between Ukraine and European Community in the fields of Modern engineering, promotion of sustainable development, theory and practice of social work and law are highlighted. The prospective directions, innovative approaches and modern views on the prospects of the development of engineering, supporting of sustainable development, social work in the aspects of psychology, philosophy and social work as well as theory and practice of legal science are considered.

The publication is oriented on scientists, academicians, postgraduates, students and people who are interested in the prospective collaboration between Ukraine and European Community.

Збірник включає тези доповідей Першої Міжнародної науково-практичної конференції «Ukraine – EU. Modern technology, business and law» (Частина друга. «Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice»).

Висвітлено актуальні питання та аспекти співпраці між Україною та Європейським Союзом у галузях сучасної інженерії, сприяння сталому розвитку, теорії та практики соціальної роботи і права. Розглянуто пріоритетні напрями, інноваційні підходи та сучасні погляди щодо розвитку інженерії, підтримки сталого розвитку, перспектив розвитку соціальної роботи в аспекті психології, філософії, соціології, а також теорії та практики юридичної науки.

Видання орієнтоване на науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також зацікавлених перспективами співпраці між Україною та Європейським Союзом у пріоритетних напрямах.

UDC 330(477)+330:061.1ЕС(08)

Chief Editor:

Serhiy Shkarlet, Doctor of Economics, Prof.

Deputy Chief Editor:

Oleh Novomlynets, PhD in Technical Sciences, As. Prof.

Editorial Board Members:

Michal Varchola, Doctor of Sciences, Prof.

Miroslav Badida, Doctor of Sciences, Prof.

Olha Rudenko, Doctor of Public Administration, Prof.;

Olena Honta, Doctor of Economics, Prof.;

Liudmyla Ostapenko, PhD in Law Sciences, As. Prof.;

Mykola Strilets, PhD in Public Administration, As. Prof.;

Serhii Tsybulia, PhD in Technical Sciences, As. Prof.

© Chernihiv National University of Technology, 2015

доповнюючи, людина повинна пронести протягом усього життя. Зазвичай, це досить приемний образ, кожна нормальна людина вважає себе досить цікавою, розумною, здібною, чесною, доброю тощо [2].

Трагедія життя людини – це руйнування образу, коли людина переконується і погоджується, що вона не є ні доброю, ні розумною, що вона, скажімо, дурна або підла. Суб'єктивно немає негідників або мерзотників, - ніхто не думає про себе погано, або, принаймні, намагається не думати. Повинна статися радикальна подія, крах усіх уявлень про себе, що призведе до того, що людина внутрішньо погодиться з такою зневажливою думкою про себе. Життя в такій ситуації здається абсолютно зруйнованим, людина навіть може покінчти життя самогубством.

В результаті соціально-психологічної еволюції у людини виробилися певні механізми, які запобігають руйнації особистості. Серед них можна виділити механізм витіснення, який починає діяти коли людина переживає горе або потрясіння; вона може втратити свідомість, або, раптом, забути про нещастя, що її спіткало. Також, механізм переорієнтації, коли психіка несвідомо переключає емоції з одного об'єкта на інший, більш досяжний; наприклад, коли чоловік приходить додому засмучений через якісь неприємності на роботі, починає зривати роздратування на дружині або улюблений собаці. Існує цілий ряд аналогічних механізмів, які захищають цілісність і гармонічність особистості, запобігають тому, що людина почувається в розладі зі світом і оточуючими.

Більшість дослідників сутності людини сходяться на думці, що людина має два Я – внутрішнє і зовнішнє. Зовнішнє Я знайомиться з людьми, навчається в школі, отримує знання, робить якісь справи і здійснює вчинки. Зовнішнє Я – це сукупність знань, правил дій, вчинків, поведінки, прийомів мислення.

Внутрішнє Я – це інтимне, таємне ядро особистості: всі наші мрії та сподівання, спогади про перше кохання і першу весну, всі наші пристрасті, бажання, які ховаємо у найвіддаленіших глибинах душі. Це те, що ми не можемо повідати іншому ні у вигляді слів, ні у вигляді знаків. Іноді людина сама не відає, який у ній закладений потенціал. Щоб він розкрився потрібен талант. Будь-який роман, картина або симфонія – це розповідь митця про себе. Саме внутрішнє Я робить нас особистостями, без нього ми лише мислячі машини [6].

Цікаві ідеї стосовно сутності людини були висловлені Г.Гурджиєвим. Згідно Г.Гурджиєву, кожна людина містить сутність і особистість. Сутність – характер людини, сукупність її найпростіших реакцій на інших людей, те, що формується з дитинства і згодом майже не зазнає змін. Особистість – це те, що ми одержуємо ззовні: знання, вміння, правила, норми. Особистість – це те в нас, що не є нашим, відгомін соціального середовища. У більшості людей дуже мало свого власного. Все, що в них є, здебільшого отримано з різноманітних джерел: ідеї, переконання, погляди [4].

Оскільки людина живе в цьому емпіричному світі, її існування підпорядковується соціальним законам, емпіричним зв'язкам і залежностям. Таким чином, для розуміння сутності людини важливий не лише метафізичний, а й соціальний аспект її буття. Самоочевидним фактом є те, що обидві частини цієї “формули людської сутності” пов’язані одна з одною: як немає другого відношення без першого, так і першого без другого, хоча ці взаємозалежності мають доволі відмінний характер. Фактично відбувається взаємопроникнення або взаємне переплетення обох відношень, котре виявляється у пов’язаності другого з першим і відкритості першого для другого. Без метафізичного аспекту соціальний аспект не мав би людського змісту, без соціального – метафізичний не мав би людської форми.

Список використаних джерел

1. Гараніна Г. Соціальна трансформація та зміна ціннісних орієнтацій // Соціальна психологія. – № 1 (33), 2009. – с. 54-59
2. Губін В.Д. Проблема “творческой личности” в восточной философской традиции “духовного наставничества” // Философия зарубежного Востока социальной сущности человека. – М., 1986. – с. 135-156
3. Колізій антропологічного розмислу // В.Г. Табачковський, Г.Л. Шалащенко, А.М. Дондюк та ін. – К.: ПАРАПАН, 2002. – 156 с.
4. Кучеренко В.А. Ученie о человеке Г.И. Гурджиева в контексте духовных исканий современности. / Автореф. дис. канд. филос. наук. – Ростов-на-Дону: Рост. гос. ун-т, 2005
5. Табачковський В.Г., Булатов М.О., Хамітов Н.В. та ін. Філософія: світ людини. – К.: “Либідь”, 2003. – 429 с.
6. Франк С.Л. С нами Бог. Три размышления // Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992. – с. 253
7. Хамітов Н., Гармаш Л., Кирилова С. Історія філософії: проблема людини. – К.: Наук. думка, 2000. – 272 с.
8. Шевченко С. Автентичність ідентичності української людини: екзистенційний вимір // Наука і суспільство. – № 9/ 10, 2009. – с. 2 - 11

Каблова Т.Б., кандидат мистецтвознавства

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕННІСТЬ ІНТЕГРАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У МИСТЕЦТВІ

Вплив соціальної дійсності на всі прояви життєдіяльності людей широкий і багатогранний. Соціально обумовлені не тільки громадські та ідейні течії, смаки різних епох, а й стереотипи поведінки, способи прояву емоційних реакцій і т. д. У кожен історичний період індивіди оперують досить варіативним спектром виборів думок і дій. Це визначається інерцією існування теоретичних навчань, художніх образів, традицій і забобонів, які народилися в певних умовах, але придбали самостійне життя поза зв'язку з реаліями. Мистецтво, в якому об'єктивується і найбільшою мірою концентрується ставлення людини до світу, є незамінним фактором соціалізації особистості, пов'язуючи її з суспільством найпотаємнішими узами і впливаючи на найпотаємніші сторони людської поведінки. При цьому освоєння естетичних і художніх цінностей відбувається без будь-якого обмеження суверенності самої особистості, а навпаки, через її розвиток і духовне збагачення,

Мистецтво не існує саме по собі, ізольовано від впливу суспільства. Художники, що створюють твори мистецтва, залежать, як і всі інші люди, від громадських відносин, що існують в даному суспільстві, від рівня розвитку продуктивних сил. Ця залежність проявляється як у художньому відображені тих чи інших суспільних потреб, так і в соціально-економічному становищі самих художників. І доля творів, створених художниками, багато в чому залежить від оцінки, яку вони отримають з боку суспільства.

Дослідження музичної культури в першу чергу спрямовані на висвітлення персоналій творців, вивчення творчості окремих композиторів, здебільшого залишаючись в інтрамузичній сфері. Частіше за все категорія музичної культури виступає синонімом творчого доробку найвизначніших митців даної нації і даного періоду.

Мистецтва породжуються духовною атмосфорою тієї чи іншої епохи. Це зумовлює, що між творами різноманітних видів мистецтва одного просторово-часового континуума можуть виникати певні аналогії та процеси інтеграції. Єдність тієї чи іншої художньої культури може позначатися в наближеності, образній відповідності конкретних музичних і живописних явищ. Інтеграція цих мистецтв може демонструвати більш тісний та органічний характер.

Проблема інтеграції мистецтв є однією з найбільш складних у теоретичних дослідженнях мистецтвознавців. Тенденція до злиття мистецтв та їх взаємопливу обумовлена явищами суспільного життя, різними формами суспільної свідомості. Проходячи етапи еволюції, в процесі диференціації та набуття окремих рис, оновлених засобів виразності, різні види мистецтва ніколи не були ізольовані один від одного і завжди існували у взаємному зв'язку, ґрунтуючись на одних й тих же образах відповідних до культурно-історичного процесу. Х. Орtega-i-Гассет писав: «Воїстину вражаюча й таємнича така тісна внутрішня єдність, яку кожна історична епоха зберігає у всіх своїх проявах. Єдині натхнення, один й той же життєвий стиль пульсують в несходжих між собою мистецтвах. Молодий музикант прагне відтворити у звуках в точності ті ж самі естетичні цінності, що і художник, поет та драматург – його сучасники. І ця спільність художнього почуття мимоволі повинна привести до однакових соціологічних наслідків» [1].

Інтеграція (лат. *«integratio»* – доповнення, віdbудова цілого, *integer* – ціле), з'єднання докупи деяких частин чи елементів цілого. У даному випадку дефініція «ціле», на що вказує Б. Юсов, розглядається, як структурно упорядкована система, яка виконує визначені функції. Слід наголосити, що сучасна мовна практика засвідчує розрізнення слів «інтеграційний» та «інтегративний», а отже, й вироблення характерної відмінного для кожного з них лексичного сполучення. Слово «інтеграційний» у своєму значенні зберігає семантику об'єднання частин у ціле і вживається в словосполученнях: інтеграційний процес, інтеграційна роль, інтеграційне угрупування. «Інтегративний» (фіксується в українських словниках з 90 – х років ХХ ст.) дедалі частіше означає суцільний, цілісний предмет або явище. Інтегративність, постає як відображення позиціювання асиміляції взаємодії компонентів-деталей моделі системи, яке забезпечує екстернально -інтернальну одноцілісність двох чи більше моделей систем [2, 267–269].

Інтегративність, перш за все, трактується як взаємопроникнення елементів, що не зважаючи на свою роз'єднаність, мають генетичну спорідненість, внутрішні зв'язки різних напрямків мистецтв. Інтеграція культурна визнається в культурології та соціології як процес поглиблення культурної взаємодії і взаємопливу [3, с. 176]. Б. Юсов, досліджуючи проблему інтеграції у культурі та мистецтві, доводить, що інтегративність можна трактувати як розкриття внутрішньої спорідненості

різноманітного художнього прояву, та перехід, перетворення заданої художньої форми в іншу модальність.

Слід зазначити, що такий перехід – особливого роду, зі стану меншого виміру у стан більшого виміру досліджувався у музикології та здобув назву трансмірного (О. Кобляков) [4, 60]. Невербалність та абстрактність музики роблять вкрай невизначеними як її сенс, так і ціннісні критерії, створюючи тим самим чимало плутанини і парадоксів. Наприклад, О. Кобляков трактує музичне ціле як сполучення різних принципів організації та взаємодії різних функцій однієї системи. Твір трактується як об'єднання систем у метасистему через специфічний трансмірний перехід, що переводить системне протиріччя: звуковисотний процес переходить у формування твору, як «інтонованого сенсу». Такий перехід системи у стан іншого виміру здобув назву трансмірного переходу, а весь комплекс відносин між просторами різного виміру – трансмірністю. Саме у цьому переході закріплено смислове ядро творчого процесу як переходу диз'юнкції у кон'юнкцію, тобто переході від розділового висловлювання до сполученого, від протиставлення властивостей, процесів і явищ до їх синтезу та асиміляції.

В процесі історичного розвитку на межі різних видів мистецтва, а саме музики та живопису, скульптури, архітектури виникають процеси інтеграції та асиміляції обміну стилістичними і композиційними засобами. Прагнення композиторів відобразити дійсність у всіх її проявах реалізовано, зокрема, в зверненні до стилістично-жанрових, образних аспектів образотворчого мистецтва та втілення їх у музиці, асиміляцією та трансформацією жанрово-стильової, образної парадигми.

В такому контексті розглядаються музичні твори, інспіровані образотворчим мистецтвом у музичній культурі України останній третині ХХ - початку ХХІ ст. Український музичний доробок творів, інспірованих живописом представлено широким спектром інструментально-вокального, симфонічного втілення, та зверненням до багатьох жанрів та зразків образотворчого мистецтва.

Музичні твори, в основі яких лежать картини зарубіжних та українських митців, представлени такими чином: сюїта І. Шамо «Картини російських живописців», концертний триптих на тему картини І. Босха «Страшний суд» В. Власова, «Апостоли Петро та Павло. Три етюди на картину Ель Греко» для двох фаготів та фортепіано Л. Самодаєвої; одноактний балет за мотивами творчості художниці Катерини Білокур «Катерина Білокур, або Натхнення», сюїта для великого симфонічного оркестру «Катерина Білокур», «Фрески за картинами Катерини Білокур» у 2-х зошитах для скрипки та органа Л. Дичко, камерна опера за поезією та живописом Миколи Воробйова «Числа та вітер» («Малюнки з пам'яті») А. Загайкевич, симфонічні ескізи до картини В. Васил'єва «Русь билинна» М. Попова.

Музичні твори, інспіровані архітектурними спорудами в своїй більшості пов'язані з історичними місцями Києва. В тому контексті не можна обійти увагою цикл Г. Саська «Відгомін століть». Він був написаний 1982 року і присвячений 1500-літтю Києва. Для конкретизації образного задуму композитор обирає подвійний ракурс втілення програми у циклі. По-перше – назви апелюють до історичних архітектурних пам'яток Києва: цикл складається з вісім'ю п'єс, що мають в своїй основі асоціації зі стародавніми архітектурними пам'ятниками такими, як Софія Київська, Києво-Печерська Лавра, Аскольдова могила та інш. Отже, програмність є картинною. По-друге, до кожної п'єси додається цитата з історичних джерел («Повість минулих літ», «Києво-Печерський патерик», «Житіє Феодосія Печерського» тощо), яка передбачає ще й сюжетну залежність музичних творів. окрім цього слід назвати симфонічну поему «Золоті ворота» О. Яковчука, музику до монументу «Відродження» М. Халітової, сюїту для камерного оркестру «Фрески Софії Київської» В. Годзяцького, оперу-ораторію «Київські фрески» І. Карабиця, поему для 4-х тромбонів, литавр, ударних та колоколів «Біля монументу скорботної матері» В. Іванова.

Окремо слід назвати твори, написані в жанрі живопису, та такі, що їх можна віднести до пейзажних замальовок, навіяних природою України або інших країн.

Зазначимо, що один з перших циклів фортепіанних п'єс «Картинки з Гуцульщини» М. Колесси, хоровий твір без супроводу «Карпатські акварелі» І. Шамо, «Вірменські ескізи» струнний квартет А. Штогаренка, сюїта для фортепіано «Лісові картини» Г. Жуковського, фортепіанні п'єси «Закарпатські ескізи» Д. Задора.

Найбільш яскраво цей жанр представлений у творчості Л. Дичко. В творчому спадку композитора ми знаходимо музичні фрески, що передають її враження від певних країн та

ремінісценції відомих майстрів живопису, архітектурних споруд, притаманних тій чи іншій країні: «Швейцарські фрески», концерт на духовні вірші (німецькою, французькою, італійською мовами) у 6-ти частинах для мецо-сопрано, дитячого та мішаного хорів, органа, читця та перкусії; «Французькі фрески», балет (сценічна версія хорового концерту) для читця, мішаного хору, органа, духових та перкусії; «Іспанські фрески», балет (сценічна версія хорового концерту) для мішаного хору, гітари та перкусії; «Французькі фрески» хоровий концерт; «Карпатські фрески» для органа, «Алькасар... Дзвони Арагону» цикл з 6-ти п'єс для фортепіано.

Окрім Л. Дичко, ця тема знайшла свій прояв у творчості таких композиторів: В. Гомоляка – «Східні мініатюри», симфонічні картинки «В Молдавії» та «В Іспанії»; в симфонічній сюїті «Картина моєї Батьківщини» В. Нахабіна, в циклі «П'ять краєвидів» для фортепіано Ю. Іщенка, фортепіанному циклі «Народні картинки» О. Таганова.

Інший прояв жанрово – стилевих рис живопису може розглядатися в декількох аспектах.

По-перше, це прояв, пов'язаний з таким елементом декору та живопису як візерунок або мозаїка. Саме в цьому ракурсі створена гра для ансамблю українських народних інструментів «Гуцульська мозаїка» В. Рунчака; цикл фортепіанних п'єс «Мозаїка» Г. Саська; українська в'язанка «Шляхи широкі...» Ю. Алжнева; «Три візерунки» Б. Фільц. Тут композитори надають перевагу узагальненому втіленню, в якому назва твору чи пояснення до нього надає здебільшого поштовху до умовно-метафоричного сприйняття.

Окремо слід назвати цикли для фортепіано, що відображають культуру писанкарства, а саме «Українські писанки» Л. Дичко та «Писанки» О. Казаренка. Назва твору відіграє роль не лише картино-колористичного орієнтиру в барвистому звучанні. Ці мініатюри справді насычені розмаїтістю зображення, підкреслюють ідею візерунку. Ідея твору глибокого занурення в магію писанок – адже художні розписи відображали приховане символічне значення, а не лише їх естетичне походження.

Зазначимо твори, що відображають картини культурно-історичного характеру, а саме концерт-сюїта «Партизанські картини» А. Штогаренка, струнне тріо «Вісім трагічних картин українського голодомору» В. Губи, фрески для симфонічного оркестру «Померанчева молитва» Л. Донник.

Наземо цикли, інспіровані саме жанрами образотворчого мистецтва: картина-фантазія «Море» С. Людкевича, хоровий цикл «Сумні пейзажі» В. Антонюка, квінтет для духових «Графіка» М. Безуглова, цикл для камерного оркестру та солістів «Театральні ескізи» Н. Боєвої, вокальна картина «Маруся Чурай» на вірші Ліни Костенко Ю. Дібрової, «Симфонічні фрески» Л. Грабовського, «Фрески» для тріо духових варіабельного складу В. Ларчикова, вокальний дует «Гобелен» М. Вериківського, «Сонячна колисанка», музична картинка для сопілки у супроводі оркестру Ю. Алжнева. Цикли п'єс для ф-но: «Домашній альбом», «Акварелі» І. Альбова, прелюдії –картини А. Гайденко, «Фрески» для тріо дерев'яних духових варіабельного складу В. Ларчиков, «Пейзаж-разгалуження» для віолончелі-соло С. Пілютікова, цикл мініатюр для камерного оркестру «Образи» М. Попова, симфонічні «Три пейзажі» Б. Стронька, фортепіанний цикл «Фарби» О. Таганова, вокальний цикл «Пастелі» Л. Грабовського тощо.

Серед української музичної спадщини слід виділити низку творів, написаних у живописному жанрі та присвячених перш за все портретному зображеню певних персоналій, а саме: А. Штогаренко «Жіночі портрети» хорові твори, М. Сільванський цикл «Сатиричні зарисовки» образи героїв «Мертвих душ» М. Гоголя, «Портрет І.Стравінського» для баяна, балалайки та симфонічного оркестра В. Рунчака. Твір В. Золотухіна «Медальйони» — концерт для солістів та камерного ансамблю (V-no, Bajan, Piano, Synthesizer, C.Basso) на 6 частин, цікаві тим, що відображають силуети відомих літературних героїнь: Вступ (Ave Maria), Наташа Ростова (Л. Толстой), Солоха (М. Гоголь), Кармен (Пропспер Меріме), Міледі (О. Дюма), Маргаріта Миколаївна (М. Булгаков).

Отже інспірація імпліцитних глибоко інтимних чи маніфестація символічних образотворчих жанрів чи творів долучає людину до того процесу який проявляється у соціумі та має свій вплив на становлення й буття людини в ньому. Це надає можливість наголошувати на соціальній обумовленості зазначених творів в яких є звернення до важливих для людини, соціально та історично значущих конкретних образів, що виправдовують інтегративність цих творів. Існування реальних, візуально-сприйнятіх об'єктів образотворчого мистецтва певною мірою полегшує розуміння музичного втілення, а також наголошується на те, що такі твори є соціально детермінованим явищем, в їх основі спостерігаються принципи соціальної свідомості, вони

обумовлені практичними потребами суспільства. Таким чином, музичні твори, інспіровані образотворчим мистецтвом, найбільш яскраво втілюють функцію мистецтва як засобу комунікації в суспільстві та передачі інтегративними засобами соціально-важливої інформації що формує здатність людини орієнтуватися у соціокультурному просторі, у сфері художньо-естетичних цінностей життя і культури.

Список використаних джерел

1. Орtega-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства / Х. Орtega-и-Гассет, пер. С. Л. Воробьева [электронный ресурс] Режим доступа:
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Ortega/_Degumaniz_01.php
2. Koblyakov A. Semantic aspects of self-similarity in music / A. Koblyakov // Symmetry: culture and science, volume 6, number 2. Washington, 1995 - pp.297-300
3. Хоруженко К. М. Культурология / К. М. Хоруженко. - Энциклопедический словарь. - Ростов-н/Д: Изд-во „Феникс”, 1997. - 640 с.
4. Кобляков А. А. Текст и метатекст (Об адекватности художественного произведения объекту аналитического исследования; логические основания) / А. А. Кобляков // Логика, методология, философия, науки. М. : Обнинск, 1995. – Вып. V. – С. 115-120.